

[AKİF] MURADVERDİYEV (MURADVERDIYEV)
AZƏRBAYCANA QARŞI

(Şikayət № 16966/06)

QƏRAR

9 dekabr 2010-cu il

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində göstərilən hallarda qəti qərara çevriləcək. O, redaktə xarakterli dəyişikliklərə məruz qala bilər.

Muradverdiyev Azərbaycana qarşı işdə,

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Bölmə),

hakimlər:

Kristos Rozakis, *Sədr*,

Nina Vajiç (*Nina Vajic*),

Elizabet Ştayner (*Elisabeth Steiner*),

Xanlar Hacıyev (*Khanlar Hajiyev*),

Din Spilmann (*Dean Spielmann*),

Corcio Malinverni (*Giorgio Malinverni*),

George Nikolau (*George Nicolaou*)

və *Bölmə Katibi* Sören Nilsendən (*Soren Nielsen*) ibarət tərkibdə Palatada iclas keçirərək,

18 noyabr 2010-cu ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan vətəndaşı Akif Şəmsəddin oğlu Muradverdiyev ("şikayətçi") tərəfindən 27 aprel 2006-cı ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Azərbaycan Respublikasına qarşı şikayət (№16966/06) əsasında başlanıb.

2. Şikayətçini Bakıda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan Cənab F.Ağayev¹ təmsil edib. Azərbaycan Hökumətini ("Hökumət") onun nümayəndəsi Cənab Ç. Əsgərov təmsil edib.

3. Şikayətçi konkret olaraq bildirdi ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsi ilə təminat verilən azadlıq hüququ pozulub; belə ki, onun davamlı olaraq həbsdə saxlanmasına haqq qazandıran münasib və ya yetərli səbəblər yox idi. Həmçinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinə istinadən onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna dövlət rəsmilərinin hörmətlə yanaşmamasından şikayət etdi.

03 iyul 2007-ci ildə Birinci Bölmənin Sədri şikayət barədə Hökumətə məlumat verməyi qərara alıb. Həmçinin qərara alınıb ki, şikayətə mahiyyəti üzrə baxılması onun qəbul edilənliyinə baxılması ilə eyni vaxtda həyata keçirilsin (29-cu maddənin 1-ci bəndi).

¹ Fuad Ağayev

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

II.

5. Şikayətçi 1949-cu ildə anadan olub və Bakıda yaşayır.

6. Şikayətçi aşağıda təsvir edilən hadisələrə qədər Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının İşlər İdarəsinin Müdiri vəzifəsində işləyib.

7. 20 oktyabr 2005-ci il tarixli telefon danışıqları zamanı o və Milli Təhlükəsizlik Naziri, indiki və sabiq bir neçə yüksək vəzifəli dövlət məmuru tərəfindən 6 noyabr 2005-ci il tarixli parlament seçkilərindən dərhal sonra həyata keçirilməsinin planlaşdırıldığı iddia edilən, lakin uğursuzluqla bitən dövlət çevrilişi cəhdi barədə işi müzakirə etmək üçün ertəsi gün görüşmək barədə razılığa gəliblər. Bu işlə bağlı artıq bir neçə şəxs həbs olunmuşdu.

A. Şikayətçinin həbsinin halları

1. Hadisələrə dair şikayətçinin fərziyyəsi

8. 21 oktyabr 2005-ci ildə səhər şikayətçi Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin (MTN) binasına gəldi və orada təxminən otuz dəqiqəliyə nazirlə görüşdü. Bu görüşdən sonra o, MTN-in bir neçə digər vəzifəli şəxsi ilə onların otaqlarında görüşdü.

9. Həmin gün saat 17.20-dən 19.15-dək şikayətçi şahid qismində dindirildi. Saat 22 radələrində Milli Təhlükəsizlik Nazirinin Müavini ilə görüşdü. Həmin gecə o, Milli Təhlükəsizlik Nazirinin adına (naməlum məzmunlu) şikayət yazdı.

10. Ertəsi gün 22 oktyabr 2005-ci ildə səhər şikayətçi yenidən dindirildi. 22 oktyabr 2005-ci ildə saat 22.55-də müstəntiq şikayətçinin şübhəli şəxs qismində 48 saat müddətinə saxlanması haqqında qərar çıxardı (tutma protokolu). Müstəntiq bildirdi ki, şikayətçi sabiq Parlamentin Spikeri Rəsul Quliyev, sabiq Maliyyə Naziri Fikrət Yusifov, İqtisadi İnkişaf Naziri Fərhad Əliyev, Səhiyyə Naziri Əli İnsanov və digər şəxslər tərəfindən dövlət çevrilişi cəhdinin təşkili barədə məlumatlı olmaqda, amma Cinayət Məcəlləsinin 307.1-ci maddəsinə zidd olaraq bu barədə dövlət orqanlarına məlumat verməməkdə şübhəli bilinir. Müstəntiq tutma barədə qərarını şikayətçinin ədalət mühakiməsindən yayınmasının mümkünüylə əsaslandırdı.

2. Hadisələrə dair Hökumətin fərziyyəsi

11. Şikayətçi 76586 sayılı cinayət işi çərçivəsində MTN-ə dəvət edildi və 21 oktyabr 2005-ci ildə saat 17.10-da MTN-in binasına gəldi. Həmin gün o, saat 17.20-dən 19.15-dək şahid qismində dindirildi və saat 19.25-də MTN-in binasını tərk etdi.

12. 22 oktyabr 2005-ci ildə şikayətçi yenidən MTN-ə dəvət edildi və saat 13.00-da oraya gəldi. Həmin gün saat 13.10-dan 15.15-dək və saat 16.20-dən 17.50-dək şahid qismində dindirildi. Hökumətin bildirdiyinə görə yuxarıda qeyd edilən dindirmələr arasındakı fasilədə MTN-nin binasını tərk etdi və ikinci dindirmədən sonra saat 18.00-da

da da belə etdi. Həmin gün şikayətçi MTN-in binasına saat 21.55-də qayıtdı və saat 22.55-də işi araşdıran müstəntiq şikayətçinin şübhəli şəxs qismində qırx səkkiz saat müddətinə saxlanması haqqında qərar çıxardı.

B. Şikayətçi barəsində həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi

13. 24 oktyabr 2005-ci ildə şikayətçinin və vəkilinin yanında Baş Prokurorluğun müstəntiqinin qəbul etdiyi qərarla şikayətçi 76586 sayılı cinayət işi çərçivəsində Cinayət Məcəlləsinin 28, 220.1 və 278-ci maddələrində nəzərdə tutulan əməllərdə - kütləvi iğtişaşların təşkilinə cəhddə və hakimiyyəti zorla ələ keçirmək cəhdində rəsmən ittiham edildi.

14. 24 oktyabr 2005-ci ildə təxminən saat 17.30-da Nəsimi Rayon Məhkəməsinin hakimi şikayətçiyə qarşı qaldırılmış rəsmi ittihamlara və prokurorun həbs qətimkan tədbiri tətbiq etmək barədə təqdimatına istinad edərək şikayətçinin üç ay müddətinə həbsə alınması barədə qərar çıxardı. Hakim bu tədbirin zəruriliyini aşağıdakı kimi əsaslandırıldı:

"Akif Muradverdiyevin törətdiyi cinayətin xarakterini və ağırlığını, habelə onun istintaqdan və məhkəmədən yayınmasının mümkünliyünü nəzərə alaraq, onun barəsində həbs qətimkan tədbiri tətbiqini zəruri hesab edirəm ".

Həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi ilə bağlı məhkəmə iclası MTN-in binasında keçirildi.

15. 26 oktyabr 2005-ci ildə şikayətçi Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 24 oktyabr 2005-ci il tarixli qərarından şikayət verərək bildirdi ki, hakim onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhənin olub-olmadığını müəyyən etmək üçün hər hansı sübutu müstəqil surətdə qiymətləndirməyib. Həmçinin iddia etdi ki, hakim onun barəsindəki həbs qətimkan tədbirinə haqq qazandırmaq üçün hər hansı əsas gətirməyib və həbsə alınması barədə qərar çıxararkən onun şəxsiyyətini, ailə vəziyyətini və şəxsiyyəti ilə bağlı digər halları nəzərə almayıb.

16. 28 oktyabr 2005-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 24 oktyabr 2005-ci il tarixli qərarını qüvvədə saxladı. Məhkəmə şikayətçinin həbsə alınması barədə qərarı dəstəkləyərək ittihamların ağırlığı ilə və şikayətçinin ədalət mühakiməsindən gizlənməsinin mümkünlüyü ilə bağlı birinci instansiya məhkəməsinin rəyini təsdiq etdi.

C.Şikayətçiyə qarşı cinayət icraatı ilə bağlı hüquq-mühafizə orqanlarının birgə bəyanatı

17. 26 oktyabr 2005-ci ildə rəsmi "Azərbaycan" qəzeti və digər kütləvi informasiya vasitələri "Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu, Milli Təhlükəsizlik və Daxili İşlər nazirliklərindən" başlıqlı 25 oktyabr 2005-ci il tarixli birgə bəyanat dərc etdilər. Bu birgə bəyanatda şikayətçi də daxil olmaqla bir sıra tanınmış cari və sabiq dövlət məmurlarının həbsi və ittiham aktı barədə ictimaiyyətə məlumat verilir və iddia edilən çoxlu sayda cinayətlərdə onların iştirakı ilə bağlı toplanmış sübutların qısa xülasəsi təqdim edilirdi. Sübutlar əsasən tutulmuş şəxslər arasındakı məxfi görüşlər və onların maliyyə mənbələri barədə tutulmuş şəxslərin ifadələrindən, habelə çoxlu sayda nağd puldan və onların bəzilərinin evlərindən tapılmış digər qiymətli əşyalardan ibarət idi.

18. 25 oktyabr 2005-ci il tarixli birgə bəyanatda, digər məsələlərlə yanaşı, deyilirdi:

"Müəyyən edilmişdir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İcra Aparatının İşlər İdarəsinin sabiq müdiri Akif Muradverdiyev və "Azərkimya" Dövlət Şirkətinin sabiq prezidenti Fikrət Sadıqov külli miqdarda dövlət əmlakını talamaqda, qulluq mənafeyi əleyhinə cinayətlər törətməkdə təqsirləndirilən və barəsində məhkəmə tərəfindən həbs qətimkan tədbiri seçilməklə beynəlxalq axtarışa elan olunmuş Rəsul Quliyev, eləcə də sabiq səhiyyə naziri Əli İnsanov, sabiq iqtisadi inkişaf naziri Fərhad Əliyev, sabiq maliyyə naziri Fikrət Yusifov və hakimiyyətin zorla

ələ keçirilməsində maraqlı olan digər şəxslərlə cinayət əlaqəsinə girmişlər. Onlar Novxanı-Sumqayıt yolunun kənarındakı «Flaqman» restoranında, habelə paytaxtdakı və ətraf rayonlardakı müxtəlif mənzillərdə, eləcə də bağ evlərində keçirdikləri gizli görüşlərdə

hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsi, planlaşdırılan kütləvi iğtişaşlara cəlb ediləcək təxribatçı dəstələrin təşkili və bu işlərin maddi təminatı məsələlərində razılığa gəlmişlər.

İstintaqın gedişatında ... Akif Muradverdiyev 2005-ci il oktyabrın 22-də Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna şikayət ilə müraciət edərək dövlət hakimiyyəti əleyhinə hazırlanan cinayətlə bağlı ona məlum olan faktları açıqlamaq istədiyini bildirmişdir...

Cinayət işi üzrə təqsirləndirilən, habelə şübhəli və şahid qismində dindirilən şəxslər Akif Muradverdiyevin anti-konstitusion hərəkətlərin hazırlanmasında yaxından iştirak etdiyini öz ifadələrində təsdiqləmişlər ... Akif Muradverdiyevin Novxanıdakı bağ evində aparılan axtarış zamanı 32.700 ABŞ dolları, 14.000 Avro, 9.100 Böyük Britaniya funt-sterlinqi, habelə başqa xarici valyutalar, 209 ədəd müxtəlif nominallı qızıl pul, 40 ədəd qızıl saat və digər zinət əşyaları aşkar edilərək maddi sübut kimi götürülmüşdür. ..."

D. Şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətlərinin uzadılması

19. Cinayət işinin icraatını aparan prokurorun təqdimatı əsasında 14 yanvar 2006-cı ildə Nəsimi Rayon Məhkəməsi şikayətçinin və vəkillərinin iştirakı olmadan şikayətçinin həbs qətimkan tədbirinin müddətini dörd aylığa - 22 may 2006-cı ilədək uzatdı. Hakim şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması zərurətini aşağıdakı kimi əsaslandırdı:

"Şikayətçinin cinayət icraatını aparan dövlət orqanından gizlənəcəyinin, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərəcəyinin, habelə ittiham üçün zəruri olan sübutları gizlədəcəyinin və ya saxtalaşdıracağıının mümkünlüyü barədə kifayət qədər əsaslar olduğuna görə onun barəsindəki həbs qətimkan tədbirinin dörd ay müddətinə uzadılması zəruridir "

20. Şikayətçi bu qərardan şikayət verərək iddia etdi ki, həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması üçün heç bir əsas yoxdur. Bundan başqa, iddia etdi ki, onun həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması barədə qərarın çıxarıldığı məhkəmə iclasının yeri və ya tarixi barədə nə özü, nə də vəkili məlumatlandırılıb.

21. 10 fevral 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 14 yanvar 2006-cı il tarixli qərarını qüvvədə saxladı. Şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətinin uzadılmasını əsaslandırarkən Apellyasiya Məhkəməsi aşağıdakıları bildirdi:

"Məhkəmə hesab edir ki, [birinci instansiya məhkəməsinin] gəlidiyi nəticə qanuni əsaslıdır.

Faktiki olaraq, müstəntiq R.Hüseynov öz izahatında göstərib ki, təqsirləndirilən şəxs A.Muradverdiyevin sövdələşməyə girdiyi R. Quliyev xaricdə yaşayır və əgər A.Muradverdiyev azad edilərsə, R. Quliyevin köməyi ilə istintaqda yayınaraq xaricə gedə bilər. Bundan başqa, təqsirləndirilən şəxs A.Muradverdiyev dörd il ərzində mühüm vəzifələr tutub və azad edilərsə, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə təsir göstərmək və istintaqa mane olmaq imkanına malikdir "

Məhkəmə həmçinin müəyyən etdi ki, şikayətçinin vəkilləri Nəsimi Rayon Məhkəməsindəki iclas barədə məlumatlandırılırsalar da və onların vəsatəti əsasında bu iclas bir gün təxirə salınsa da, onlar iclasda iştirak etməyiblər.

22. 16 may 2006-cı ildə cinayət işini araşdıran müstəntiq Baş Prokurordan ibtidai istintaq müddətinin uzadılmasını xahiş edərək qeyd etdi ki, istintaq şikayətçinin digər cinayətlərdə, məsələn, dövlət vəsaitlərini mənimsəmədə, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadədə mümkün iştirakı ilə bağlı yeni dəlillər aşkara çıxarılıb və istintaqın yekunlaşması üçün əlavə vaxta ehtiyac var. Həmin gün Baş Prokuror məhkəməyə təqdimat verərək xahiş etdi ki, şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətinin beş aylığa - 22 oktyabr 2006-cı ilədək uzatsın.

23. 16 may 2006-cı ildə Nəsimi Rayon Məhkəməsi şikayətçi barəsindəki həbs qətimkan tədbirinin müddətini 22 oktyabr 2006-cı ilədək uzatdı. Məhkəmə qərara aldı ki, işin hərtərəfli və obyektiv istintaqı üçün əlavə vaxta ehtiyac var və qeyd etdi ki, son vaxtlar istintaq şikayətçinin digər cinayətlərdə, məsələn, dövlət vəsaitlərini mənimsəmədə, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadədə mümkün iştirakı ortaya çıxara biləcək yeni dəlillər aşkar edib. Məhkəmə şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətinin uzadılmasını əsaslandırarkən aşağıdakıları bildirdi:

"Şikayətçinin cinayət icraatını aparan dövlət orqanından gizlənəcəyinin, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərəcəyinin, habelə ittiham üçün zəruri olan sübutları gizlədəcəyinin və ya saxtalaşdıracağıının mümkünlüyü barədə kifayət qədər əsaslar olduğuna görə məhkəməyə işin müstəsna mürəkkəbliyi ilə əlaqədar olaraq həbs qətimkan tədbirinin beş ay müddətinə uzadılması barədə təqdimat verilib "

"İşin materialları və təqdimat araşdırılarkən müəyyən edildi ki, təqsirləndirilən şəxs A.Muradverdiyev barəsində həbs qətimkan tədbirinin uzadılması haqqında təqdimat əsaslıdır və təmin edilməlidir"

24. Şikayətçi şikayət verərək bildirdi ki, onun həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması üçün əsas yoxdur. 31 may 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi şikayəti rədd edərək qeyd etdi ki, Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 16 may 2006-cı il tarixli qərarı qanunidir. Həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması üçün gətirilən əsaslar qısa idi və aşağıdakılardan ibarət idi:

"Şikayət ərizəsindəki arqumentləri müzakirə etdikdən, şikayətin lehinə vəkilin şifahi arqumentlərini və şikayətə qarşı ittihamçının nitqini dinlədikdən sonra məhkəmə hesab edir ki, Nəsimi Rayon Məhkəməsinin qərarı qanuni və əsaslıdır və şikayət rədd edilməlidir "

25. Bu arada 1 iyun 2006-cı ildə şikayətçi səhhətinin pisləşməsi ilə əlaqədar olaraq Ədliyyə Nazirliyinin müalicə müəssisəsinə köçürüldü. Tibbi müayinədən sonra ona müəyyən müalicə dərmanlar yazıldı. Vəkillərinə məlumat verildi ki, o, bir sıra xəstəliklərdən, məsələn, beyin arteriyalarının seyrək arterosklerozundan, dövrü ensefalopatiyadan, hipotoniyadan, xroniki pankreatitdən, onikibarmaq bağırsağ xorasından və mədəaltı vəzinin şişindən əziyyət çəkir.

26. 5 avqust 2006-cı ildə şikayətçinin vəkilləri Nəsimi Rayon Məhkəməsinə şikayətçi barəsindəki həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz olunması barədə vəsatət verdilər. 9 avqust 2006-cı ildə Nəsimi Rayon Məhkəməsi şikayətçinin vəsatətini rədd edərək qeyd etdi ki, həbs qətimkan tədbirini dəyişməyə ehtiyac yoxdur. Onun şikayətindən sonra 16 avqust 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi birinci instansiya məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxladı.

E. Yeni cinayət ittihamları və məhkəmə araşdırması

27. 13 sentyabr 2006-cı ildə Baş Prokurorluğun müstəntiqinin çıxardığı qərarla şikayətçi 76844 sayılı cinayət işi çərçivəsində yeni cinayət əməllərində ittiham olundu və həmin işin icraatı 76586 sayılı cinayət işindən ayrıldı. Şikayətçi Cinayət Məcəlləsinin 179.3.2, 308.2, 311.3.1, 311.3.2, 311.3.3 və 313-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərində - dövlət vəsaitlərini mənimsəməkdə, vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə etməkdə, rüşvət almaqda, rəsmi sənədlərin saxtalaşdırılmasında təqsirləndirildi. 25 sentyabr 2006-cı ildə baş prokurorluq ittiham aktını Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməyə göndərdi.

28. 6 oktyabr 2006-cı ildə Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmə hazırlıq iclası keçirdi. Həmin iclasda Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə digər məsələlərlə yanaşı qərara aldı ki, şikayətçi barəsindəki həbs qətimkan tədbiri dəyişilməz qalmalıdır.

29. 31 oktyabr 2006-cı ildə Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmə hökm çıxararaq şikayətçini Cinayət Məcəlləsinin 179.3.2, 308.2, 311.3.1, 311.3.2, 311.3.3 və 313-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərində təqsirli hesab etdi və onu altı il azadlıqdan məhrum etmə və əmlak müsadirəsi cəzasına məhkum etdi və dövlət vəzifəsində çalışmasını iki il müddətinə qadağan etdi.

30. 5 mart 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmənin 31 oktyabr 2006-cı il tarixli hökmünü qüvvədə saxladı. 15 yanvar 2008-ci ildə Ali Məhkəmə Apellyasiya Məhkəməsinin qərarını qismən ləğv etdi və şikayətçinin cəzasını beş il müddətinə şərti azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz etdi. Şikayətçi həbsxanadan azadlığa buraxıldı.

31. Cinayət Məcəlləsinin 28, 220.1 və 278-ci maddələri üzrə ittihamların yer aldığı 76586 sayılı cinayət işinin istintaqının hazırkı vəziyyətinə gəldikdə, belə görünür ki, həmin iş nə məhkəmə baxışına göndərilib, nə də ona xitam verilib.

F. Şikayətin geri götürülməsi ilə bağlı sonrakı hadisələr

32. Şikayətçinin tərəfindən imzalanmış və Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti tərəfindən Məhkəməsinə göndərilmiş 2 noyabr 2007-ci il tarixli məktubla şikayətçi şikayətini geri götürmək istəyini ifadə etdi.

33. 21 dekabr 2007-ci il tarixli məktubla şikayətçinin vəkili Məhkəməyə məlumat verdi ki, şikayətçi 2 noyabr 2007-ci il tarixli məktubu vəkilinin iştirakı olmadan, hökumət məmurlarının tövsiyələri əsasında yazıb.

34. Şikayətçinin şikayətini həqiqətən geri götürmək niyyətində olub-olmadığına aydınlıq gətirilməsini xahiş edən Məhkəmənin 18 yanvar 2008-ci il tarixli məktubundan sonra şikayətçinin vəkili 27 fevral 2008-ci il tarixli məktubla Məhkəməyə məlumat verdi ki, şikayətçi ərizəsinə baxılması üçün səylərini davam etdirmək istəyindədir və qeyd etdi ki, 2 noyabr 2007-ci il tarixli məktub şikayətçinin səhhəti pis olarkən yazılıb.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

A. Həbs qətimkan tədbiri

35. Cinayət Prosesual Məcəlləsinin (CPM) XVII fəslə qətimkan tədbirlərinə aiddir. CPM-in 154-cü maddəsində məhkəmə araşdırmasına qədər on növ qətimkan tədbirinin, o cümlədən həbs qətimkan tədbirinin təyin olunmasının mümkünlüyü nəzərdə tutulur. Həbs qətimkan tədbiri də daxil olmaqla hər hansı qətimkan tədbiri şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxs tərəfindən aşağıdakı hərəkətlərin edilməsi ehtimalı olduqda tətbiq edilə bilər: a) cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənmək; b) cinayət

prosesində iştirak edən şəxslərə qanunsuz təsir göstərməklə, cinayət təqibi üzrə əhəmiyyət kəsb edən materialları gizlətməklə və ya saxtalaşdırmaqla ibtidai istintaqın və ya məhkəmə baxışının normal gedişinə mane olmaq; c) cinayət əməlini yenidən törətmək və ya cəmiyyət üçün təhlükə yaratmaq; d) cinayət prosesini həyata keçirən orqanın çağırışlarına üzrlü səbəblər olmadan gəlməmək və ya digər yolla cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməkdən və cəza çəkməkdən boyun qaçırmaq; yaxud e) məhkəmə hökümünün icra edilməsinə maneə törətmək (maddə 155.1). Qətimkan tədbirinin seçilməsinin zəruriliyi və onlardan hansının tətbiq edilməsi məsələsi həll edilərkən aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır: a) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsə istinad edilən əməlin ağırlığı, xarakteri və törədilmə şəraiti; b) şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxsin şəxsiyyəti, yaşı və səhhəti, məşğuliyyət növü, ailə, maddi və sosial vəziyyəti, o cümlədən himayəsində şəxslərin və daimi yaşayış yerinin olması; və c) əvvəllər cinayətin törədilməsi, qətimkan tədbirinin seçilməsi və digər əhəmiyyətli hallar (maddə 155.2). Bundan başqa, bir qayda olaraq, həbs qətimkan tədbiri yalnız iki ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza təyin edilə bilən cinayətin törədilməsində ittiham olunan şəxs barəsində tətbiq oluna bilər (maddə 155.3).

36. CPM-də iki növ həbs qətimkan tədbiri fərqləndirilir: 1) "ibtidai araşdırma müddətində", yəni müvafiq cinayət təqibi orqanı məhkəməyəqədər istintaq apardığı müddətdə həbsdə saxlanma; və 2) iş məhkəmə baxışında olduğu müddətdə həbsdə saxlanma. Yalnız müddətlərin hesablanması məsələsi istisna olmaqla, bu iki növ həbsdə saxlanma arasında açıq-aydın praktiki fərq yoxdur.

37. Xüsusilə ağır cinayət əməlləri törətməkdə təqsirləndirilən şəxslər barəsində məhkəməyədək icraat zamanı qətimkan tədbiri qismində həbsdə saxlama müddəti, ilkin üç aylıq müddətin bütün mümkün uzadılma halları da daxil olmaqla, tutulma anından başlayaraq on səkkiz aydan çox ola bilməz (158.1, 159.1, 159.2, 159.7 və 159.8-ci maddələr). İbtidai araşdırma müddətində həbsdə saxlanmanın bu ümumi müddətinin hesablanması zamanı faktiki həbsdə saxlanmanın, ev dustaqlığının və tibb müəssisəsində saxlanmanın istənilən müddətləri nəzərə alınır. İbtidai araşdırma müddətində həbsdə saxlanma müddətinin axımı iş məhkəmə baxışına göndərildiyi gün və ya həbs qətimkan tədbiri götürüldüyü gün dayanır (maddə 158.3).

38. Qətimkan tədbiri qismində həbsdə saxlama müddəti hesablanarkən təqsirləndirilən şəxsin və onun müdafiəçisinin cinayət işinin materialları ilə tanış olma müddəti nəzərə alınmır (maddə 158.4).

39. İbtidai istintaq qurtardıqdan sonra müstəntiq bu barədə təqsirləndirilən şəxsə və prosesin digər müvafiq iştirakçılarna məlumat verir və onların cinayət işinin materialları ilə tanış olma yerini və vaxtnı müəyyən edir (maddə 284.1). CPM-in 284-288-ci maddələrində təqsirləndirilən şəxs də daxil olmaqla prosesin müvafiq iştirakçılarının işin materialları ilə tanış olmasına dair təfəsilatlı norma və qaydalar əks olunur. İşin materialları ilə tanış olma ilə bağlı 284-288-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş tələblər yerinə yetirildikdən sonra müstəntiq ittiham aktı tərtib edir (maddə 289). Bundan sonra müstəntiq ittiham aktını ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurora göndərir, o isə beş gün müddətində ittiham aktını təsdiq edir və ya yenidən tərtib edilməsi üçün müstəntiqə qaytarır, yaxud digər hərəkətləri edir (maddə 290).

40. İttiham aktı ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror tərəfindən təsdiq edildikdən sonra iş məhkəmə baxışına göndərilir (maddə 292). Əgər təqsirləndirilən şəxs barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilibsə, işin məhkəmə baxışına göndərildiyi gün şəxsin

"ibtidai araşdırma müddətində" həbsdə saxlanmasının başa çatdığı gün sayılır (maddə 158.3) və məhkəmə araşdırması müddətində həbsdə saxlanma dövrü başlayır.

41. 14 iyun 2005-ci il tarixli qanunvericilik dəyişikliyinə uyğun olaraq (həmin dəyişikliklə keçmiş 158.5-ci maddə çıxarılıb), CPM-də məhkəmə araşdırması müddətində həbsdə saxlanma üçün hər hansı vaxt məhdudluğu nəzərdə tutulmur.

B. Həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi və ona yenidən baxılması ilə bağlı prosedurlar

1. İbtidai araşdırma müddətində həbsdə saxlanma ilə bağlı prosedurlar

42. Həbs qətimkan tədbiri ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokurorun təqdimatı əsasında yalnız məhkəmə qərarı vasitəsilə tətbiq edilə və müddəti uzadıla bilər (maddələr 156.2 və 444.1.2).

43. Məhkəməyə qədər araşdırma ilə bağlı müxtəlif prosessual məsələlərə, o cümlədən həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi məsələsinə müvafiq rayon məhkəməsinin hakimi tərəfindən müvafiq təqdimat qəbul edildikdən sonra iyirmi dörd saat müddətində qapalı iclasda təkbəşinə baxılır (maddələr 447.1 və 447.2). Həmin iclasda iştirak etmək hüququna aşağıdakı şəxslər malikdirlər: a) konkret prosessual məsələ ilə bağlı vəsatət vermiş şəxs; b) ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror; c) vəsatətlə hüquqlarının məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulan şəxs, onun müdafiəçisi və ya qanuni nümayəndəsi (maddə 447.3).

44. Həbsin qətimkan tədbiri qismində seçilməsi və ya seçilməsindən imtina edilməsi barədə məhkəmənin qərarından, eləcə də həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması və ya bundan imtina edilməsi barədə məhkəmə qərarından apellyasiya instansiyası məhkəməsinə şikayət verilə bilər. Apellyasiya instansiyası məhkəməsinin bu məsələyə dair qərarı qətidir (maddələr 157.6 və 159.6).

45. Yuxarıda qeyd edilən məhkəmə qərarı qəbul edildikdən sonra üç gün müddətində ondan şikayət verilə bilər (maddə 452.1). Şikayət alındıqdan sonra ona üç gün müddətində üç hakimdən ibarət apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən baxılır (maddələr 453.1 və 453.2). Həmin iclasda iştirak etmək hüququna aşağıdakı şəxslər malikdirlər: a) şikayət vermiş şəxs; b) ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror; və c) təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçisi və ya qanuni nümayəndəsi (maddə 453.3).

2. Məhkəmə araşdırması müddətində həbsdə saxlanma ilə bağlı prosedurlar

46. İş məhkəməyə daxil olduqdan sonra on beş gün müddətində (iş mürəkkəb olduqda isə otuz gün müddətində) birinci instansiya məhkəməsi hazırlıq iclası keçirməlidir (maddə 298.2). Bu hazırlıq iclasında məhkəmə digər məsələlərlə yanaşı məhkəmə araşdırması müddətində təqsirləndirilən şəxsin həbsdə qalması və ya azadlığa buraxılması məsələsini həll etməli və müvafiq qərar çıxarmalıdır (maddələr 299.3.5, 300.2, 301.2 və 306).

47. Məhkəmə baxışı zamanı məhkəmə istənilən vaxt öz qərarı ilə təqsirləndirilən şəxs barəsində həbs qətimkan tədbiri də daxil olmaqla istənilən qətimkan tədbirini seçə, dəyişə və ya ləğv edə bilər (maddələr 156.2 və 320). İstənilən belə qərar müşavirə otağında çıxarılmalı və məhkəmənin bütün tərkibi tərəfindən imzalanmalıdır (maddə 321.2.2).

48. Məhkəmə araşdırması zamanı qətimkan tədbirinin seçilməsi barədə məhkəmə qərarlarından yuxarı məhkəməyə apellyasiya şikayəti verilə bilməz (maddə 173.2).

C. Cinayət təqibi orqanlarının hərəkətlərindən və qərarlarından şikayətlər

49. CPM-in LII fəslində cinayət prosesində iştirak edən tərəflərin cinayət təqibi orqanlarının hərəkətlərindən və ya qərarlarından məhkəməyə şikayət etməsi qaydası əks olunur. 449-cu maddədə nəzərdə tutulur ki, təqsirləndirilən (və ya şübhəli) şəxs, yaxud onun vəkili cinayət təqibi orqanlarının digər hərəkət və ya qərarları ilə yanaşı, təqsirləndirilən (və ya şübhəli) şəxsin tutulması və ya həbsdə saxlanması ilə bağlı hərəkətlərindən və ya qərarlarından məhkəməyə şikayət verə bilər. Cinayət təqibi orqanlarının hərəkətlərinin və ya qərarlarının qanuniliyini yoxlayan hakim onların qanunsuz olduğunu müəyyən etdikdə onları ləğv edə bilər (maddə 451).

HÜQUQ MƏSƏLƏLƏRİ

I. KONVENSIYANIN 5-ci MADDƏSİNİN 1-ci BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

50. Şikayətçi şikayət etdi ki, tutulması və həbsdə saxlanması onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhələrə əsaslanmayıb. Həmçinin azadlıqdan məhrum edilməsinin qanunsuzluğundan şikayətləndi. Konkret olaraq, qeyd etdi ki, qanunsuz şəkildə həbs edilib və hakimın yanına gətirilənə qədər daxili qanunvericiliklə icazə verilən maksimum qırx səkkiz saatdan artıq müddətə həbsdə saxlanılıb. O, daha sonra iddia etdi ki, onun Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 16 may 2006-cı il tarixli qərarı ilə sanksiyalaşdırılmış məhkəməyəqədər həbsinin müddəti 22 oktyabr 2006-cı ildə başa çatıb və qanunsuz olaraq 31 oktyabr 2006-cı ilədək həbsdə saxlanılıb. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin müvafiq hissəsində deyilir:

"1. Hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ var. Heç kəs qanunla müəyyən olunmuş aşığıdakı hallardan və qaydadan başqa azadlığından məhrum edilə bilməz:

...

c) hüquq pozuntusunun törədilməsində əsaslı şübhə ilə bağlı şəxsin səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısında durmasından irəli gələn və ya onun tərəfindən törədilən hüquq pozuntusunun, yaxud törədildikdən sonra onun gizlənməsinin qarşısını almaq üçün kifayət qədər zəruri əsasların olduğunun hesab edildiyi hallarda şəxsin qanuni tutulması və ya həbsə alınması..."

A. Əsaslı şübhə

51. Hökumət bildirdi ki, şikayətçi cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhə əsasında tutulub. Konkret olaraq, həmin şübhə cinayət işində verilmiş ifadələrə, habelə digər dəlillərə əsaslanıb.

52. Şikayətçi iddia etdi ki, onun cinayət əməli törətdiyinə dair heç əsaslı şübhə olmayıb və dövlət orqanları onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhənin yaranması üçün yetərli olan faktlar və məlumatlar təqdim etməyiblər.

53. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 5-ci maddənin 1(c) bəndi əsasında əsaslı şübhəyə görə tutma zamanı polisın tutma anında və ya şikayətçi həbsdə saxlanılarkən ittihamlar irəli sürmək üçün yetərli sübutlara malik olması vacib deyil (*bax: Broqan və Başqaları (Brogan and Others) Birləşmiş Krallığa qarşı*, 29 noyabr 1988-ci il, 53-cü bənd, A Seriyaları, № 145-B; və (*Erdagöz Erdagöz) Türkiyəyə qarşı*, 22 oktyabr 1997-ci il, 51-ci bənd, Qərar və Qərardadlar Topluğu,

1997-VI). Həbsə alınmış şəxsə qarşı son nəticədə ittiham irəli sürülməsi və ya onun məhkəmə qarşısına çıxarılması da vacib deyil. Dindirmə üçün həbsə almanın məqsədi həbs üçün əsas təşkil edən şübhələri təsdiq etmək və ya aradan qaldırmaqla cinayət araşdırmasını irəliyə aparmaqdır. Buna görə də, şübhə doğuran faktların cinayət araşdırması prosesinin növbəti mərhələsində baş verəcək məhkum edilmə üçün, yaxud hətta ittiham irəli sürmək üçün zəruri olan faktlarla eyni səviyyədə olması vacib deyil (*bax: Mürrey (Murray) Birləşmiş Krallığa qarşı*, 28 oktyabr 1994-cü il, 55-ci bənd, A Seriyaları, № 300-A). Lakin şübhənin əsaslı olması barədə tələb əsassız tutulmaya və həbsə alınmaya qarşı təminatın mühüm hissəsini təşkil edir. Şübhənin vicdanlı (daxili inama əsaslanan) şübhə olması faktı yetərli deyil. "Əsaslı şübhə" sözləri müvafiq şəxsin cinayət törədə biləcəyinə obyektiv müşahidəçini inandıra bilən faktların və ya məlumatların mövcudluğunu bildirir (*bax: Foks, Kempbell və Hartli (Fox, Campbell and Hartley) Birləşmiş Krallığa qarşı*, 30 avqust 1990-cı il, 32-ci bənd, A Seriyaları, № 182; və *Çebotar (Cebotari) Moldovaya qarşı*, № 35615/06, 48-ci bənd, 13 noyabr 2007-ci il).

54. Bu işdə şikayətçi dövlət hakimiyyətinin zorla və qanunsuz olaraq ələ keçirilməsinin planlaşdırılması və kütləvi iğtişəşlərin təşkili cəhdində iştirak etməkdə şübhəli bilinib. Bunu şübhə altına alan yoxdur ki, bu növ hərəkətlər daxili qanunvericiliyə əsasən cinayət hüquq pozuntuları kimi tövsif olunur.

55. Belə görünür ki, şikayətçiyə qarşı ilkin şübhə digər şəxslərin ifadələrinə əsaslanıb, həmin şəxslər dövlət hakimiyyətini qanunsuz yollarla ələ keçirməyə yönələn sövdələşməsinin iştirakçısı olmaqda şübhəli bilinən bir neçə cari və sabiq dövlət məmurları olub. Şikayətçi bu ifadələrin yalan və ağlasığmaz olduğunu iddia etsə də, Məhkəmə hesab edir ki, yuxarıda sitat gətirilən presedent hüququnun mənası baxımından bu cür dəlil obyektiv olaraq şikayətçini iddia edilən cinayət əməli ilə əlaqələndirirdi və ona qarşı "əsaslı şübhənin" yaranması üçün yetərli idi.

56. Bu səbəblərə görə Məhkəmə hesab edir ki, şikayətin bu hissəsi aşkar əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

B. Şikayətçinin hakimin yanına gətirilənə qədər ilkin həbsdə saxlanmasının qanuniliyi

57. Hökumət bildirdi ki, şikayətçi hakimin yanına gətirilənə qədər daxili qanunvericiliklə icazə verilən qırx səkkiz saatlıq maksimum müddətdən artıq həbsdə saxlanması ilə bağlı şikayətini daxili məhkəmələrdə heç vaxt qaldırmayıb. Bundan başqa, Hökumət iddia etdi ki, şikayətçinin həbsdə saxlanması 22 oktyabr 2005-ci ildə saat 22.00-da başlayıb və o, hakimin yanına 24 oktyabr 2005-ci ildə saat 17.40-da gətirilib, beləliklə qanunla icazə verilən qırx səkkiz saatlıq müddətə riayət edilib.

58. Şikayətçi Hökumətin arqumentlərinə etiraz etdi. Konkret olaraq, o, iddia etdi ki, 21 oktyabr 2005-ci ildə həbsə alınıb və 24 oktyabr 2005-cü ilədək hakimin yanına gətirilməyib.

59. Məhkəmə bir daha bildirir ki, barəsində Konvensiyanın 35-ci maddəsində söhbət gedən daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi qaydası beynəlxalq məhkəmə və ya arbitraj orqanında dövlətə qarşı iddia qaldırmağa cəhd edənlərin üzərinə vəzifə qoyur ki, əvvəlcə milli hüquq sisteminin təqdim etdiyi hüquqi müdafiə vasitələrindən istifadə etsinlər; bununla dövlətlər öz hərəkətlərinə görə beynəlxalq orqan qarşısında cavab verməzdən əvvəl öz hüquq sistemləri çərçivəsində vəziyyəti düzəltmək imkanı əldə edirlər. Bu qaydaya riayət edilməsi üçün şikayətçinin sərəncamında iddia edilən pozuntularla bağlı hüquqlarının bərpası üçün çatımlı və yetərli müdafiə vasitələri olmalıdır (*bax: Aksoy (Aksoy) Türkiyəyə qarşı*, 18 dekabr 1996-cı il, 51-52-ci bəndlər, Qərar və Qərardadlar Topusu, 1996-VI).

60. Bu işdə Məhkəmə qeyd edir ki, şikayətçi onun həbsdə saxlanması barədə 24 oktyabr 2005-ci ildə qərar çıxarmış hakimə bu məsələ ilə bağlı şikayət etməyib. Həmçinin həbsdə saxlanması barədə qərar 28 oktyabr 2005-ci ildə qüvvədə saxlamış Apellyasiya Məhkəməsinə həmin qərardan verdiyi şikayətdə də bu məsələni mübahisələndirməyib. Bundan başqa, o, hər hansı vaxtda hər hansı dövlət orqanı qarşısında bu şikayətini lazımı qaydada qaldırmayıb.

61. Buradan belə nəticə çıxır ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilmədiyinə görə bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

C. Şikayətçinin 22 oktyabr 2006-cı ildən 31 oktyabr 2006-cı ilədək həbsdə saxlanması qanuniliyi

62. Hökumət bildirdi ki, şikayətçi bu məsələni dövlət orqanları qarşısında qaldırmayıb. Hökumət həmçinin qeyd etdi ki, şikayətçinin 22 oktyabr 2006-cı ildən 31 oktyabr 2006-cı ilədək həbsdə saxlanması qanuni idi və Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmənin 6 oktyabr 2006-cı il tarixli qərarına əsaslanmışdı.

63. Şikayətçi iddia etdi ki, 22 oktyabr 2006-cı ildən 31 oktyabr 2006-cı ilədək həbsdə saxlanmasının heç bir hüquqi əsası yox idi, çünki Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 16 may 2006-cı il tarixli qərarı ilə uzadılmış ibtidai həbsdə saxlanmanın icazə verilən maksimum müddəti 22 oktyabr 2006-cı ildə başa çatmışdı.

64. Məhkəmə hesab edir ki, şikayətçinin daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirib-tükəndirmədiyini araşdırmağa ehtiyac yoxdur, çünki şikayətçinin onları tükəndirdiyini fərz etsək belə, istənilən halda şikayət aşağıdakı səbəblərə görə qəbul olunan deyil.

65. Məhkəmə qeyd edir ki, Nəsimi Rayon Məhkəməsinin sonuncu - 16 may 2006-cı il tarixli qərarı ilə sanksiyalaşdırılan şikayətçinin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanma müddəti 22 oktyabr 2006-cı ildə başa çatıb. Bu arada 25 sentyabr 2006-cı istintaq başa çatıb və ittiham aktı Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməyə göndərilib, o isə məhkəmə prosesinə başlayıb. Hazırlıq iclasından sonra 6 oktyabr 2006-cı ildə Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə digər məsələlərlə yanaşı qərara alıb ki, şikayətçi barəsində tətbiq edilmiş həbs qətimkan tədbiri "dəyişdirilmədən" saxlanılsın.

66. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, o, sadəcə olaraq ittiham aktının birinci instansiya məhkəməsinə göndərilməsi faktı əsasında təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanması praktikasına aid bir sıra işlərdə artıq 5-ci maddənin 1-ci bəndinin pozulduğunu qərara alıb. O, bildirdi ki, konkret hüquqi əsas və ya təqsirləndirilən şəxslərin vəziyyətini tənzimləyən aydın normalar olmadan təqsirləndirilən şəxslərin həbsdə saxlanması (bu, məhkəmə sanksiyası olmadan qeyri-müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə nəticələnə bilər) Konvensiyanın bütün mətninin ana xəttini təşkil edən hüquqi müəyyənlik və qanunsuzluğa qarşı müdafiə prinsiplərinə, habelə qanunun aliliyi prinsipinə ziddir (digər qərarlar arasında *bax: Baranovskinin (Baranowski) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 53-57-ci bəndlər, AİHM 2000-III; *Cesius (Jecius) Litvaya qarşı*, № 34578/97, 60-63-cü bəndlər, AİHM 2000-IX; *Qrauslis (Grauslys) Litvaya qarşı*, № 36743/97, 39-40-cü bəndlər, 10 oktyabr 2000-ci il; *Giqolaşvili (Gigolashvili) Gürcüstana qarşı*, № 18145/05, 33-36-cü bəndlər, 8 iyul 2008-ci il).

67. Lakin yuxarıda qeyd edilən işlərdən fərqli olaraq, bu işdə şikayətçinin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma müddəti başa çatdıqdan sonra həbsdə saxlanması təkə ittiham aktının birinci instansiya məhkəməsinə göndərilməsi faktına deyil, həm də Nəsimi Rayon Məhkəməsinin

sanksiyalaşdırdığı məhkəməyəqədər həbsdə saxlanmanın müddəti başa çatmazdan əvvəl Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmənin çıxardığı 6 oktyabr 2006-cı il tarixli qərara əsaslanmışdı. Məhkəmə qeyd edir ki, Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə hazırlıq iclasında digər məsələlərlə yanaşı, daxili qanunvericiliyin tələb etdiyi kimi, şikayətçi barəsində həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi məsələsinə də baxmışdı və onun dəyişdirilmədən saxlanması barədə qərar çıxarmışdı. Bununla bağlı Məhkəmə bir daha bildirir ki, həbsdə saxlanma müddəti məhkəmə qərarına əsaslanırsa, prinsipə "qanunidir". Hətta həbsdə saxlanma barədə qərarda qüsurlar olsa belə, bu hökmən o demək deyil ki, həbsdə saxlanma müddəti 5-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada qanunsuzdur (*bax: Benhem (Benham) Birləşmiş Krallığa qarşı*, 10 iyun 1996-cı il, 42-47-ci bəndlər, Qərar və Qərardadlar Toplusu, 1996-III; və *Cesiusun (Jecius) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 68-ci bənd).

68. Buna görə də, Məhkəmə hesab edir ki, 2006-cı il oktyabrın 22-dən 31-dək şikayətçinin həbsdə saxlanmasını sanksiyalaşdıran etibarlı məhkəmə qərarı var idi. Buradan belə nəticə çıxır ki, şikayətin bu hissəsi aşkar əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

II. KONVENSIYANIN 5-ci MADDƏSİNİN 2-ci BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

69. Şikayətçi şikayət etdi ki, tutulmasının səbəbləri və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə dərhal məlumatlandırılmayıb. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 2-ci bəndinin müvafiq hissəsində deyilir:

“Tutulmuş hər bir kəsə ona aydın olan dildə onun tutulmasının səbəbləri və ona qarşı irəli sürülən istənilən ittiham barədə dərhal məlumat verilir”.

70. Hökumət bildirdi ki, şikayətçi 22 oktyabr 2005-ci ildə şübhəli şəxs qismində tutularkən tutulmasının səbəbləri və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə dərhal məlumatlandırılıb.

71. Şikayətçi şikayətini bir daha təkrarladı.

72. Məhkəmə qeyd edir ki, tutulmuş şəxsin nəyə görə azadlıqdan məhrum edildiyini bilməsi üçün 5-ci maddənin 2-ci bəndində elementar təminatlar yer alır. Bu bənd 5-ci maddənin təmin etdiyi müdafiə sxeminin ayrılmaz tərkib hissəsidir: 2-ci bəndə əsasən, tutulmuş hər bir şəxsə başa düşə biləcəyi sadə, qeyri-hüquqi dildə tutulmasının hüquqi və faktoloji əsasları bildirilməlidir ki, o, məqsədəuyğun saydıqda 5-ci maddənin 4-cü bəndinə uyğun olaraq tutulmasının qanuniliyinə etiraz etmək üçün məhkəməyə müraciət edə bilsin. Baxmayaraq ki, bu məlumat "dərhal" çatdırılmalıdır, tutmanı həyata keçirən şəxsin tutma anında həmin məlumatı təfəsilatları ilə çatdırması vacib deyil. Həmin məlumatın məzmununun yetərli olub-olmaması və vaxtında çatdırılıb-çatdırılmaması hər bir işin konkret xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq qiymətləndirilməlidir (*bax: Foks, Kempbell və Hartlinin (Fox, Campbell and Hartley) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 40-cü bənd).

73. Hazırkı işin hallarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, 22 oktyabr 2005-ci ildə tutulmasının səbəbləri barədə şikayətçinin məlumatlandırıldığını şübhə altına alan yoxdur, həmin vaxt müstəntiq onun şübhəli şəxs qismində qırx səkkiz saat müddətinə həbsə alınması barədə protokol tərtib etmişdi. Cinayət işini araşdıran müstəntiqin qərarı ilə 24 oktyabr 2005-ci ildə şikayətçi ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə məlumatlandırılmışdı.

74. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, şikayətçinin həbsinin halları ilə bağlı tərəflərin təqdim etdiyi iki müxtəlif versiyaya baxmayaraq, aydındır ki, şikayətçi milli təhlükəsizlik naziri ilə telefon söhbətində cinayət işi ilə bağlı MTN-ə çağırılarkən cinayət işi barədə məlumatlı idi. Məhkəmə qeyd edir ki, MTN-in binasına gəldikdən sonra şikayətçi artıq sözügedən cinayət işi ilə bağlı həbsə alınmış digər şəxslərlə iddia edib əlaqələri barədə dindirilib və nədə şübhəli bilindiyi barədə müəyyən təsəvvürə malik olub (müqayisə et, *mutatis mutandis*, *Dikmə (Dikme) Türkiyəyə qarşı*, № 20869/92, 56-cı bənd, AİHM 2000-VIII).

75. Buna səbəblərə görə Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayət aşkar əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN 5-ci MADDƏSİNİN 3-cü BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

76. Şikayətçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən şikayət etdi ki, məhkəməyə qədər həbsdə saxlanması əsassız olaraq uzun çəkib və onun davamlı olaraq həbsdə saxlanmasına haqq qazandırmaq üçün münasib və yetərli əsaslar gətirilməyib. Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi üzrə araşdırılmalıdır, həmin bənddə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

"Bu maddənin I bəndinin "c" yarım bəndinə müvafiq olaraq tutulmuş və ya həbsə alınmış hər kəs, dərhal hakimin və ya qanunla məhkəmə hakimiyyətini həyata keçirmək səlahiyyəti verilmiş vəzifəli şəxsin yanına gətirilir və əğlabatan müddət ərzində məhkəmə araşdırması və ya məhkəməyə qədər azad edilmək hüququna malikdir. Azad edilmək məhkəmədə iştirak etmə təminatlarının təqdim edilməsi ilə şərtləndirilə bilər".

A. Şikayətin qəbul edilənliyi

77.77. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada aşkar əsassız deyil. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, o, hər hansı digər səbəblərə görə də qəbul olunmayan deyil. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

B. Şikayətin mahiyyəti

78. Hökumət şikayətçinin arqumentlərinə etiraz etdi. Hökumət bildirdi ki, şikayətçinin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma müddətlərinin uzadılması əsaslı olub.

79. Şikayətçi şikayətini bir daha təkrar etdi.

Məhkəmənin bərqərar olmuş presedent hüququna əsasən, 5-ci maddədəki məsələlərlə bağlı şübhələr azad edilmənin xeyrinə həll olunur. 5-ci maddənin 3-cü bəndinin birinci cümləsinin ikinci bölümü məhkəmə orqanlarına iki variantdan savayı seçim yeri qoymur: ya təqsirləndirilən şəxs əğlabatan müddət ərzində məhkəmə qarşısına çıxarılmalı, ya da məhkəməyə qədər şərti (müvəqqəti) azad edilməlidir. O, məhkum edilənə qədər təqsirsiz sayılmalıdır, sözügedən bənd mahiyyət etibarilə tələb edir ki, onun həbsdə saxlanması əğlabatan müddət həddini keçdikdə, o, müvəqqəti azad edilməlidir (*bax: Makkey (McKay) Birləşmiş Krallığa qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], № 543/03, 41-ci bənd, AİHM 2006-X; və *Bikov (Bykov) Rusiyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], № 4378/02, 61-ci bənd, AİHM 2009-...).

81. Həbsdə saxlanma müddətinin əğlabatan olub-olmadığını mücərrəd şəkildə qiymətləndirmək olmaz. Təqsirləndirilən şəxsin həbsdə saxlanıb-saxlanmamasının əsaslılığı hər bir işin konkret

xüsusiyyətləri əsasında qiymətləndirilməlidir. Konkret işdə davamlı həbsə yalnız o halda haqq qazandıran olar ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına baxmayaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş fərdin azadlığına hörmət hüququnu üstələyən həqiqi ictimai marağ tələbinin konkret əlamətləri mövcud olsun (*bax: Labita (Labita) İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], № 26772/95, 152-ci bənd, AİHM 2000-IV; və *Kudla (Kudla) Polşaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı] № 30210/96, 110-cu bənd, AİHM 2000-XI).

82. Konkret halda təqsirləndirilən şəxsin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanması ağırlıq müddət həddini aşmamasını təmin etmək vəzifəsi ilk növbədə dövlət orqanlarının üzərinə düşür. Bu məqsədlə onlar, təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipinə lazımı diqqət yetirməklə, yuxarıda qeyd edilən və 5-ci maddənin müddəasından kənara çıxmağa haqq qazandıran ictimai marağ tələblərinin mövcudluğunun lehinə və əleyhinə dəlilət edən bütün faktları araşdırmalı və azad edilmək barədə vəsatətlərə dair qərarlarında onları göstərməlidirlər. Mahiyyətcə, Məhkəmə bu qərarlarda göstərilən səbəblər və şikayətinin şikayətlərində qeyd etdiyi faktlar əsasında 5-ci maddənin 3-cü bəndinin pozulub-pozulmadığı barədə qərar çıxarır (nümunə üçün *bax: Vaynştal (Weinsztal) Polşaya qarşı*, № 43748/98, 50-ci bənd, 30 may 2006; *Labitanın (Labita) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 152-ci bənd; və *Makkeyin (McKay) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 43-cü bənd).

83. Tutulmuş şəxsi cinayət törətməkdə şübhəli hesab etmək üçün əsaslı səbəblərin olması həbsdə saxlanmanın qanuniliyinin məcburi şərtidir, lakin müəyyən vaxt keçdikdən sonra bu kifayət etmir və o zaman Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, məhkəmə orqanlarının gətirdiyi digər əsaslar azadlıqdan məhrum edilmənin davam etməsinə haqq qazandırırımı? Belə əsaslar "münasib" və "yetərli" olduqda, Məhkəmə həmçinin əmin olmalıdır ki, dövlət orqanları icraatı həyata keçirərkən "xüsusi səylə" çalışıblar (digər qərarlar arasında *box: Letelye (Letellier) Fransaya qarşı*, 26 iyun 1991-ci il, 35-ci bənd, A Seriyaları, № 207; və *Yağcı və Sərgin (Yağcı and Sargin) Türkiyəyə qarşı*, 8 iyun 1995-ci il, 50-ci bənd, A Seriyaları, № 319-A). Bu məsələlərdə sübutetmə yükü qarşı tərəfin üzərinə qoyulmamalıdır və tutulmuş şəxsdən tələb edilməməlidir ki, azad edilməsini təmin edən əsasların mövcud olduğunu sübut etsin (*bax: İliykov (Ilijkov) Bolqarıstana qarşı*, № 33977/96, 85-ci bənd, 26 iyul 2001-ci il).

84. Bu işin hallarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, 5-ci maddənin 3-cü bəndinin məqsədləri üçün nəzərə alınmalı olan müddət təqsirləndirilən şəxsin həbsə alındığı gündən başlayır və "məsuliyyət məsələsinin, hətta yalnız birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən olsa belə, həll edildiyi gün başa çatır" (*bax: Kalaşnikov (Kalashnikov) Rusiyaya qarşı*, № 47095/99, 110-cu bənd; və *Labitanın (Labita) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 147-ci bənd). Bu işdə bu müddət şikayətçi tutulduğu tarixdə - 22 oktyabr 2005-ci ildə başlayıb və Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmənin onun barəsində ittiham hökmü çıxardığı tarixdə - 31 oktyabr 2006-cı ildə başa çatıb. Beləliklə, şikayətinin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma müddəti ümumiliklə bir il doqquz gün davam edib.

85. Məhkəmə razılaşıb ki, şikayətinin ciddi cinayət əməlləri törətdiyinə dair əsaslı şübhənin mövcudluğu ilk vaxtlar onun həbsdə saxlanmasına haqq qazandırır. Lakin zaman keçdikcə bu SƏBƏB tədricən öz aktuallığını qaçılmaz olaraq itirir və bu zaman şəxsin fərdi vəziyyəti nəzərə alınaraq, onun həbsdə saxlanması digər müvafiq səbəblərlə əsaslandırılmalıdır (digər qərarlar arasında *bax: Latskeviç (Laszkiewicz) Polşaya qarşı*, № 28481/03, 57-ci bənd, 15 yanvar 2008-ci il; və *Matyuş (Matyush) Rusiyaya qarşı*, № 14850/03, 87-ci bənd, 9 dekabr 2008-ci il).

86. Prosesin ibtidai araşdırma mərhələsində şikayətçinin həbsdə saxlanma müddəti 14 yanvar və 16 may 2006-cı il tarixli qərarlarla Nəsimi Rayon Məhkəməsi tərəfindən iki dəfə uzadılıb. Hər iki qərar şikayətçinin şikayətlərindən sonra Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən qüvvədə saxlanılıb, həmin şikayətlərdə azad edilmənin lehinə arqumentlər yer almışdı. Bundan əlavə, Nəsimi Rayon Məhkəməsi və Apellyasiya Məhkəməsi uyğun olaraq 9 və 16 avqust 2006-cı ildə həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsi barədə şikayətçinin vəsatətini rədd etdi. Nəhayət, prosesin məhkəmə araşdırması mərhələsində şikayətçinin həbs müddəti Ağır cinayətlərlə dair işlər üzrə məhkəmənin 6 oktyabr 2006-cı il tarixli qərarı ilə uzadıldı.

87. Şikayətçinin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanma müddətini ilk dəfə dörd ayadək uzatmış və Apellyasiya Məhkəməsinin 10 fevral 2006-cı il tarixli qərarı ilə qüvvədə saxlanılmış Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 14 yanvar 2006-cı il tarixli qərarına gəldikdə, şikayətçinin həbsdə saxlanması ona qarşı ittihamların ağırlığı ilə və onun ədalət mühakiməsindən yayınması və prosesdə iştirak edən digər şəxslərə təzyiqlə göstərməsi ehtimalı ilə əsaslandırılmışdı. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, şəxsin üzləşə biləcəyi cəzanın ağırlığı ədalət mühakiməsindən yayınma riskinin qiymətləndirilməsində əhəmiyyətli element olsa da, ittihamların ağırlığı özlüyündə uzun müddət ibtidai həbsdə saxlanmağa haqq qazandıra bilməz (*bax: İliykovun (Ilijkov) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 80-81-ci bəndlər). Bundan başqa, həbsdə saxlanmağa haqq qazandıra bilən ədalət mühakiməsindən yayınma riski yalnız şəxsin üzləşə biləcəyi cəzanın ağırlığı əsasında qiymətləndirilə bilməz. Ədalət mühakiməsindən yayınma riski onun mövcudluğunu ya təsdiq edən, ya da həmin riski ibtidai həbsə haqq qazandırılmasını mümkünsüz edən dərəcədə minimuma endirən bir sıra digər müvafiq amillərə istinadən qiymətləndirilməlidir (*bax: Pançenko (Panchenko) Rusiyaya qarşı, № 45100/98, 106-cı bənd, 8 fevral 2005-ci il; və Letelyenin (Letellier) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 43-cü bənd). Lakin bu işdə CPM-in müddəalarını təkrarlayan standart ifadələrdən istifadə edilmiş məhkəmə qərarlarında ədalət mühakiməsindən yayınma riski də daxil olmaqla yuxarıdakı əsasların sadalanmasından savayı başqa bir şey yoxdur (müqayisə et: *Giorgi Nikolaişvilinin (Giorgi Nikolaishvili) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 23-24, 28, 76 və 79-cu bəndlər). Bu qərarlarda həmin əsasların söykəndiyi hər hansı konkret faktlar göstərilməyib və həmin əsaslara haqq qazandıran münasib və yetərli səbəblər öz əksini tapmayıb.

88. Şikayətçinin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanma müddətini ikinci dəfə beş ayadək uzatmış və Apellyasiya Məhkəməsinin 31 may 2006-cı il tarixli qərarı ilə qüvvədə saxlanılmış Nəsimi Rayon Məhkəməsinin 16 may 2006-cı il tarixli qərarına gəldikdə, şikayətçinin davamlı olaraq həbsdə saxlanması belə bir faktla əsaslandırılıb ki, şikayətçinin digər cinayətlərdə iştirakı ilə bağlı yeni dəlillər aşkar edildikdən sonra istintaqı başa çatdırmaq üçün əlavə vaxta ehtiyac vardı və şikayətçinin ədalət mühakiməsindən yayınacağını, cinayət prosesində iştirak edən şəxslərə təsir göstərəcəyini və ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinə müdaxilə edəcəyini düşünmək üçün yetərli əsaslar vardı. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələr şikayətçinin digər cinayətlərdə iddia edilən iştirakı ilə bağlı "yeni sübutların" aşkar edilməsinə istinad edərək onun həbs müddətini uzadarkən həmin iddia edilən digər cinayətlərlə bağlı ona qarşı yeni cinayət ittihamları yox idi. Həbs müddətini uzadan qərardan, demək olar ki, dörd ay keçəndən sonra - 13 sentyabr 2006-cı ilədək şikayətçiyə qarşı yeni cinayət ittihamları irəli sürülməmişdi. Buna görə də daxili məhkəmələrin 16 may və 31 may 2006-cı il tarixli qərarlarında şikayətçinin beş ay müddətinə həbsdə saxlanması üçün gətirdikləri əsaslar münasib deyildi, çünki həmin qərarlarda şikayətçinin həbsdə saxlanması onun hətta ittiham edilmədiyi cinayət əməlləri ilə bağlı şübhənin mövcudluğu ilə əsaslandırılırdı.

89. Uyğun olaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, şikayətçinin həbsdə saxlanma müddətini uzatmış məhkəmələr eyni standart ifadələrdən istifadə etməkdə davam ediblər və onların gətirdiyi əsaslar zaman keçdikcə dəyişə bilən vəziyyətin gedişini əks etdirməyib və prosesin sonrakı mərhələlərində həmin əsasların öz qüvvəsini saxlayıb-saxlamadığı yoxlanılmayıb. Həmçinin onlar şikayətçinin həbsdə saxlanmasına haqq qazandıran əsaslar və ya onun şəxsiyyəti ilə bağlı halları, məsələn, daimi yaşayış yerinin və ailə əlaqələrinin olmasını, iş yerindən müsbət xarakteristikalarının olmasını və əvvəllər barəsində cinayət işi qaldırılmamasını təfəssilatlı şəkildə təsvir etməyiblər. Bundan başqa, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 16 may və 31 may 2006-cı il tarixli qərarlar şikayətçinin davamlı olaraq həbsdə saxlanmasına haqq qazandıran münasib səbəblərə əsaslanmayıb.

89. Məhkəmə inkar etmir ki, şikayətçinin azadlıqdan məhrum edilməsini zəruri edən konkret, münasib faktlar mövcud ola bilər. Lakin hətta bu cür faktlar mövcud olmuşsa belə, onlar müvafiq ölkədaxili qərarlarda əksini tapmayıb. Milli dövlət orqanlarını əvəz etmək və onların əvəzinə bu cür faktları müəyyən etmək Məhkəmənin vəzifəsi deyil (*bax: İlyikovun (Ilykov) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 86-cı bənd; *Pançenkonun (Panchenko) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 105-ci bənd; və *Giorgi Nikolaişvilinin (Giorgi Nikolaishvili) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 77-ci bənd).

90. Yuxarıdakı mülahizələri nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, şikayətçinin işinin konkret faktlarını qeyd etmək əvəzinə sadəcə olaraq həbsdə saxlanmanın əsaslarını sadalayan stereotip ifadələrdən istifadə etməklə dövlət orqanları şikayətçinin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanma vaxtının bir il doqquz gün müddətinə uzadılmasına haqq qazandırmaq üçün "münasib" və "yetərli" əsaslar gətirməyiblər.

92. Uyğun olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusu baş verib.

IV. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN 2-Cİ BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

93. Şikayətçi şikayət etdi ki, Baş Prokurorluğun, MTN-in və Daxili İşlər Nazirliyinin mətbuat üçün 25 oktyabr 2005-ci il tarixli birgə bəyanatı onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozuntusuna bərabərdir. O, həmçinin şikayət etdi ki, Nəsimi Rayon Məhkəməsinin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanma barədə 14 yanvar 2006-cı il tarixli qərarında və həbsdə saxlanma müddətini uzatmış Apellyasiya Məhkəməsinin 10 fevral 2006-cı il tarixli qərarında bu daxili məhkəmələr yekun məhkəmə araşdırması nəticəsində şikayətçinin təqsiri sübut edilməzdən əvvəl onun təqsirliliyi barədə nəticə çıxarmaqla onun təqsirsizlik prezumpsiyasını pozublar. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

"Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir".

A. Şikayətin qəbuledilənliyi

94. Hökumət bildirdi ki, şikayətçi hüquq-mühafizə orqanlarının etiraz edilən birgə bəyanatı ilə bağlı ixtiyarında olan bütün səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib. Bu məsələ ilə bağlı Hökumət bildirdi ki, şikayətçi cinayət təqibi orqanlarının hərəkətlərindən və qərarlarından CPM-in 449-451-ci maddələrində nəzərdə tutulan qaydada şikayətlər verilməsi prosedurundan istifadə edə, yaxud diffamasiyaya görə cinayət işinə başlanması üçün şikayət edə bilərdi.

Hökumət şikayətin daxili məhkəmələr tərəfindən təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulduğuna dair hissəsi ilə bağlı şərh vermədi.

95. Şikayətçi şikayətlərini bir daha təkrar etdi.

96. Şikayətçi onun məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması və həbs müddətinin uzadılması barədə 14 yanvar və 10 fevral 2006-cı il tarixli qərarlarında daxili məhkəmələrin onun təqsirsizlik prezumpsiyasını pozmalarından şikayət etdiyinə görə, Məhkəmə müvafiq qərarların mətnlərini diqqətlə öyrəndikdən sonra bu qənaətə gəlir ki, onların heç birində şikayətçinin ittiham edildiyi cinayət əməllərində təqsirkar olduğunu öncədən bəyan edən ifadələr kimi şərh oluna biləcək hər hansı sözlər yoxdur. Buradan belə nəticə çıxır ki, şikayətin bu hissəsi aşkar əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

97. Şikayətin qalan hissəsinə gəldikdə, Məhkəmə bir daha bildirir ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi haqqında qaydanın əks olunduğu Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndində sübutetmə yükünün bölüşdürülməsi nəzərdə tutulur. Sərəncamda olan daxili hüquqi müdafiə vasitəsinin müvafiq vaxtda nəzəri və praktiki cəhətdən səmərəli olduğuna, yəni çatımlı, şikayətçinin şikayətləri ilə bağlı hüquqi müdafiəsini təmin edə bilən və ağlabatan uğur perspektivləri vəd edən vasitə olduğuna Məhkəməni inandırmaq vəzifəsi daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyini iddia edən Hökumətin üzərinə düşür (*bax: Akdivar və Başqaları (Akdivar and Others) Türkiyəyə qarşı*, 16 sentyabr 1996-cı il, 68-ci bənd, Qərar və Qərardadlar Toplusu, 1996-IV; və *Selmuni (Selmouni) Fransaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], № 25803/94, 76-cı bənd, AIHM 1999-V). Məhkəmə daha sonra vurğulayır ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri iddia edilən pozuntunun baş verməsinin və ya davam etməsinin qarşısını almaq, yaxud artıq baş vermiş hər hansı pozuntuya görə adekvat kompensasiyanı təmin etmək baxımından "səmərəli" olmalıdır düşür (*bax: Kudlanın (Kudla) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 158-ci bənd).

98. Hökumət daxili qanunvericilikdə CPM-in 449-451-ci maddələrində əks olunmuş prosedur formasında, yaxud diffamasiyaya görə cinayət işinə başlanması üçün şikayət formasında (bu, təqsirsizlik prezumpsiyasının iddia edilən pozuntusu ilə bağlı hüquqi müdafiəni nəzəri cəhətdən təmin edə bilirdi) səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinin nəzərdə tutulduğunu iddia etsə də, Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumət təqsirsizlik prezumpsiyasının iddia edilən pozuntusu barədə şikayətlərlə bağlı yuxarıda qeyd edilən vasitələrdən əvvəllər uğurla istifadə edildiyinə dair hər hansı konkret nümunələr təqdim etməyib (*bax: mutatis mutandis, Matiyaşeviç (Matijasevic) Serbiyaya qarşı*, № 23037/04, 32-ci bənd, AIHM 2006-X). Həmçinin Hökumət onun qeyd etdiyi prosedurlar əsasında cinayət işlərinə baxan müvafiq orqanlar və ya mülki məhkəmələr tərəfindən bu konkret maddi-hüquqi məsələ ilə bağlı hər hansı şikayətin hətta baxılmaq üçün qəbul edildiyinə dair konkret misallar göstərə bilməyib. Belə olan halda Məhkəmə bu qənaətə gələ bilməz ki, Hökumətin tərəfindən qeyd edilən, konkret olaraq iddia edilən pozuntularla bağlı istifadəsi mümkün olan və ya mövcud olan hər hansı hüquqi müdafiə vasitələri praktiki cəhətdən etibarlı vasitələr idi.

99. Buna görə də, Hökumətin etirazı rədd edilməlidir. Məhkəmə hesab edir ki, şikayətin bu hissəsi Konvensiyanın 35-ci Maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada hər hansı digər səbəblərə görə aşkar əsassız və ya qəbul edilməyən deyil. Buna görə də o, qəbul edilən elan edilməlidir.

B. Şikayətin mahiyyəti

100. Hökumət bu şikayətin mahiyyəti ilə bağlı hər hansı arqument irəli sürmədi.

101.Şikayətçi şikayətində israr etdi.

102. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndində yer alan müvafiq müddəə cinayət işi üzrə ədalətli məhkəmə araşdırmasına xələl gətirən, həmin məhkəmə icraatı ilə əlaqədar bildirilmiş fikirlərin qarşısını almağa yönəlib. 6-cı maddənin 2-ci bəndində təsbit edilmiş təqsirsizlik prezumpsiyası həmin maddənin 1-ci bəndinin tələb etdiyi ədalətli məhkəmə araşdırmasının elementlərindən biridir (*bax: Allene de Ribemon (Allet de Ribemont) Fransaya qarşı*, 10 fevral 1995-ci il, 35-ci bənd, A Seriyaları, № 308). O, nəinki "cinayət törətməkdə ittiham olunan" və təqsiri qanuna uyğun olaraq sübut edilməyən şəxsin təqsirkar olduğu barədə məhkəmənin özü tərəfindən vaxtından əvvəl fikir ifadə edilməsini qadağan edir (*bax: Minelli (Minelli) İsveçrəyə qarşı*, 25 mart 1983-cü il, 38-ci bənd, A Seriyaları, № 62), həm də davam etməkdə olan cinayət istintaqları barədə digər dövlət məmurları tərəfindən ifadə edilən, ictimaiyyəti şübhəli şəxsin təqsirkar olduğuna inanmağa sövq edən və səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən faktların qiymətləndirilməsindən əvvəl onlara qiymət verən bəyanatlara da şamil olunur (*bax: Allene de Ribemonun (Allet de Ribemont) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 41-ci bənd; *Daktaras (Daktaras) Litvaya qarşı*, № 42095/98, 41-43-cü bəndlər, AİHM 2000-X). Məhkəmə vurğulayır ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndi aparılan cinayət istintaqları barədə dövlət orqanları tərəfindən ictimaiyyətə məlumat verilməsinə mane ola bilməz, lakin həmin bənd tələb edir ki, onlar bunu təqsirsizlik prezumpsiyasına hörmət etmək baxımından zəruri olan dərəcədə diqqət və ehtiyatla etsinlər (*bax: Allene de Ribemonun (Allet de Ribemont) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 38-ci bənd).

103.Məhkəmənin ardıcıl yanaşması belədir ki, təqsirsizlik prezumpsiyası o vaxt pozulur ki, cinayət əməlinə ittiham olunan şəxsin təqsirli olması qanun əsasında sübut edilməzdən əvvəl həmin şəxslə bağlı dövlətin vəzifəli şəxsi tərəfindən verilən bəyanatda onun təqsirli olduğu fikri əks olunur. Hətta hər hansı formal qərar olmasa belə, bu bəyanat təqsirləndirilən şəxsin vəzifəli şəxs tərəfindən təqsirkar hesab edildiyini əsaslı olaraq düşünmək üçün kifayət edir. Kiminsə sadəcə cinayət törətməkdə şübhəli bilindiği barədə verilən bəyanatla ittiham hökmü olmadan həmin fərdin sözügedən cinayəti törətdiyi barədə verilən bəyanat arasında kökündən fərq qoyulmalıdır. Bununla bağlı Məhkəmə şəxsin məhkəmə araşdırmasının keçirilməsindən və cinayət törətməyə görə təqsirkar sayılmasından əvvəl dövlətin vəzifəli şəxslərinin öz bəyanatlarında sözləri düzgün seçmələrinin vacibliyini ardıcıl olaraq vurğulayıb (*bax: Xujin və Başqaları (Khuzhin and Others) Rusiyaya qarşı*, № 13470/02, 94-cü bənd, 23 oktyabr 2008-ci il, əlavə istinadlarla). Vəzifəli şəxs tərəfindən verilmiş bəyanatın təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipini pozub-pozmadığı barədə qərar etiraz edilən həmin bəyanatın verildiyi kontekst nəzərə alınmaqla qəbul edilməlidir (*bax: Butkeviçus (Butkevicius) Litvaya qarşı*, № 48297/99, 49-cu bənd, AİHM 2002-II).

104. 6-cı maddənin 2-ci bəndi cinayət prosesini bütövlükdə tənzimləyir və cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxs səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən yekunda təqsirkar hesab edilib-edilmədiyindən asılı olmayaraq, bütün proses ərzində təqsirsiz hesab edilmək hüququna malikdir (*bax: mutatis mutandis, Minellinin (Minelli) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 30-cu bənd; və *Matijaseviçin (Matijasevic) işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 49-cu bənd).

105. Məhkəmə qeyd edir ki, bu işdə etiraz edilən bəyanatlar mətbuata cinayət prosesindən müstəqil bir kontekstdə verilmişdi. Məhkəmə qəbul edir ki, Prezident Aparatının işlər idarəsinin sabiq rəhbəri olaraq şikayətçinin yüksək vəzifəli dövlət məmuru olması faktı dövlət orqanlarının ictimaiyyəti ona qarşı cinayət ittihamları barədə və bundan irəli gələn cinayət prosesi barədə məlumatlandırmaqlarını tələb edə bilərdi. Lakin bu hal dövlət orqanlarının öz bəyanatlarında istifadə etdikləri sözlərin seçilməsində ehtiyatlı olmamalarına haqq qazandıra bilməz. Bundan başqa, bu işdə sözügedən bəyanatlar şikayətçi barəsində cinayət istintaqının yenidən başladığı vaxt verilmişdi.

106. Məhkəmə razılaşıır ki, etiraz edilən bəyanatların əsas məqsədi, ola bilsin ki, şikayətçiyə və bir neçə dövlət məmuruna qarşı cinayət işinin başlanılması faktı və bunun səbəbləri barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmaq idi. Lakin Məhkəmə hesab edir ki, bu bəyanatların konkret konteksti, o cümlədən orada istifadə edilmiş sözlərin seçimi 6-cı maddənin 2-ci bəndi nöqteyi-nəzərindən qəbul edilməzdir.

107. Məhkəmə qeyd edir ki, sözügedən birgə bəyanatda şikayətçinin və həbsə alınmış digər şəxslərin cinayət əməlinə iştirakı bir neçə tutulmuş şəxsin ifadələrinə istinadən təsvir edilib. Birgə bəyanatın mətnini araşdırdıqdan sonra Məhkəmə hesab edir ki, onun mətnində lap başlanğıcdan qəti və təsdiqedicilik xarakterli sözlərdən istifadə edilib. Konkret olaraq, orada deyilir ki, "müəyyən edilmişdir ki, ... Akif Muradverdiyev və ... Fikrət Sadıqov ... Rəsul Quliyev, eləcə də ... Əli İnsanov, ... Fərhad Əliyev, ... Fikrət Yusifov və hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsində maraqlı olan digər şəxslərlə cinayət əlaqəsinə girmişlər. Onlar ... gizli görüşlərdə hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsi, planlaşdırılan kütləvi iğtişaslara cəlb ediləcək təxribatçı dəstələrin təşkili və bu işlərin maddi təminatı məsələlərində razılığa gəlmişlər". Məhkəmə hesab edir ki, üç hüquq-mühafizə orqanının birgə bəyanatında hər hansı qeyd-şərt olmadan və ehtiyatlılıq göstərilmədən işlədilmiş bu ifadələr şikayətçinin təqsirsizlik prezumpsiyasına qarşı etinasızlıq idi.

108. Yuxarıdakı rəsmi bəyanatların dövlətin adından cinayət təqibini həyata keçirmək səlahiyyətinə malik olan üç müxtəlif hüquq-mühafizə orqanı tərəfindən birlikdə verildiyini nəzərə alsaq, onlar aparılan cinayət icraatını təsvir edən sözlərin seçilməsində xüsusi ehtiyatlılıq göstərməli idilər. Məhkəmə hesab edir ki, zəruri anlayışsız və ya qeyd-şərtsiz verilmiş həmin bəyanatlarda yer alan ifadələr şikayətçinin müəyyən cinayət əməllərini törətdiyinin bəyan edilməsinə bərabər idi. Beləliklə, onlar səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən faktların qiymətləndirilməsindən əvvəl faktlara qiymət verən və şikayətçinin qanuna uyğun olaraq təqsirkar hesab edilməsindən əvvəl ictimaiyyəti onun təqsirkar olduğuna inanmağa sövq edən bəyanatlar idi.

109. Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin pozuntusu baş verib.

V. KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN DİGƏR POZUNTULARI

110. Şikayətçi Konvensiyanın 5-ci maddəsi ilə birgə götürülməklə Konvensiyanın 13-cü və 14-cü maddələrinə əsasən şikayət etdi ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri səmərəsiz olub və o, siyasi baxışlarına görə ayrı-seçkiliyə məruz qalıb.

111. Lakin sərəncamında olan bütün materialları nəzərə alaraq və barəsində şikayət edilən məsələlərə səlahiyyəti çərçivəsində baxaraq, Məhkəmə hesab edir ki, həmin materiallar əsasında şikayətin bu hissəsi ilə bağlı Konvensiyada və onun Protokollarında əks olunmuş hüquq və

azadlıqların hər hansı pozuntusunun təzahürü aşkar edilmədi. Buradan belə nəticə çıxır ki, şikayətin bu hissəsi Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən aşkar əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 4-cü bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

VI. KONVENSIYANIN 41-ci MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

112. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

"Əgər Məhkəmə Konvensiya ona dair Protokolların müddəalarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir".

113. Şikayətçi əvəzin ədalətli ödənilməsi ilə bağlı hər hansı tələb irəli sürmədi. Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, bu məsələ ilə bağlı ona hər hansı məbləğin təyin edilməsi tələb olunmur.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Şikayətinin davamlı olaraq məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması qanuniliyi ilə bağlı və üç hüquq-mühafizə orqanının birgə bəyanatında onun təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulması ilə bağlı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi və 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi üzrə şikayətləri qəbul olunan, şikayətin qalan hissəsini isə qəbul olunmayan *elan edir*;
2. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi pozulub;
3. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi pozulub;
4. *Qərara alır ki*, ədalətli kompensasiya ödənişinin təyin edilməsi tələb olunmur.
5. Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 9 dekabr 2010-cu ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Sören Nilsen
Katib

Kristos Rozakis
Sədr